

KÜLFÖLDI EGYHÁZI SZEMLE.

Külföldi egyházi élet.

A külföldi egyházi élet terén három *politikai* esemény köti le figyelmünket a legújabb időben. Különös dolog, hogy politikai eseményeket kell regisztrálnunk mindannyiszor, valahányszor fontosabb egyháztörténeti tényeket kell ismertetnünk. De hát az újkor parlamentáris kormányrendszere mellett mégis csak természetes, hogy az az „egyház“, mely ezt a nevet kizárólag önmagának akarja lefoglalni, ősi természetének megfelelően, politikai öltözetet vett magára s a Krisztus evangéliumának szószéki prédikálása helyett parlamenti debatteoktól, a keresztyén hit cselekedetei helyett politikai sakkhúzásoktól várja-várja egyetemes érvényesülését.

A három politikai esemény: a spanyol liberális kormány bukása, a francia kulturharcz és a német birodalmi gyűlési választások.

Spanyolországban, mint többször jeleztük már, a néhány év óta tartó liberális kormányzatnak főprogramja volt a szerzetrendek és az úgynevezett congregatiók megrendszabályozása. Azonban daczára annak, hogy a parlament többsége liberális, hogy a király szabad kezet engedett a kormány egyházpolitikai programjának, még sem sikerült az említett cél elérése. Egyik kormány a másik után bukott meg. És valamennyi az egyházpolitika miatt. Nem azért, mintha volna a liberális többségnek bármely frakciója, mely a konkordátum fentartásáért lelkesednék, hanem mert egyik párt keveselte, a másik soknak találta a reformokat és ezenkívül valamennyi azt óhajtotta, hogy éppen ő csinálja meg a magáét.

Így történt, hogy a liberális pártok torzsalkodása magát a liberális egyházpolitikai reformot buktatta meg. Az önmagában meghasonlott többség minden alkotásra tehetetlennek bizonyult. Ennek természetesen az ultramontanizmus látta

hasznát. Nem csak azért, mert sértetlenül fenmaradtak a konkordátumban biztosított egyházi intézmények és az egyháznak az államra gyakorolt gyámkodó befolyása, hanem még inkább azért, hogy a király is megunva a tehetetlen liberálisok vergődését s veszekedését, most már a kisebbségben levő konzervatív, vagyis ultramontán párt vezérét, Morast, bizta meg kabinetalakítással.

A ki ismeri, hogy normális körülmények között minő befolyást képes a mindenkori kormány a választások alkalmával kifejteni a saját parlamenti többségének biztosítására, az egy cseppet sem fog csodálkozni, ha Spanyolországban hamarosan dér fogja leforrázni a szabadelvű eszméknek immár virággá fejleni készülő bimbait. Hiába van ma liberális többség. Az új kabinet első teendője a parlament feloszlatása lesz, mihelyest a mai többség ellene nyilatkozik. A választások során nem csak a kormány fogja megtenni a magáét, hanem mellette lesz az egyház is gazdag felső klérusával, megszámlálhatlan világi papjaival és szerzeteseivel, kathedrájával és gyóntatószékével. Hiszen Spanyolországban még nincsen „kanzelparagraf”.

Ha a konzervatív kormány megkapja a többséget, — a mi szinte teljesen bizonyosnak látszik, — az a párt, melyre támaszkodni fog, egységes lesz, legalább a főkérdésben: az egyházpolitika kérdésében feltétlenül egységes. Különbö is a konzervatív pártok természetével is sokkal jobban megfér az egységre törekvés, minek sarkpontja a fennálló állapotok változatlan fentartása, mint a szabadelvű pártokéval, melyeknél a reformok szükségének mértéke és a reformok faja rendszeren belső eltéréseket, szakadásokat szokott előidézni.

Spanyolországban tehát ez idő szerint a prognosztikon borult idő közeledtét jelenti. A római egyház, mely eddig is azzal dicsekedett, hogy a nép nagy tömege vele tart, mindenestre fel fogja használni a rendelkezésére álló időt, hogy állását, államjogi helyzetét még jobban megerősítse, hogy a népet még jobban magához bilincselje. Erre első sorban az oktatásügyet használja fel s az oktatásügy nagyobb sikere érdekében a tanító szerzetrendeket fogja szaporítani. Persze ez az „oktatásügy” ezt a szép nevet nem érdemli meg, mert hiszen nem a tanítás, az ismeretek terjesztése, a felvilágosultság kiterjesztése a célja, hanem a minél odaadóbb, engedelmesebb, vakbuzgó hit, s a hitvallás szolgái előtt való feltétlen meghódolás.

Azzal körülbelől tisztában vagyunk, hogy a római egyházra nézve mit jelent a mostani kormányválság. Csak az a

kérdéses, hogy vajjon a maroknyi és magát oly nehezen fentartó protestantizmus nem fogja-e elveszíteni azt a csekély szabadságot is, melyet most élvez. Mindenesetre ezt figyelemmel fogjuk kísélni. De azokat az eredményeket és hatásokat is, melyeket a következő ultramontán kormányzás a radikálisabb elemeknél ki fog váltani. Még nem feledeztük el azokat az óriási méretű antiklerikális zavargásokat és büntetéseket, melyek csak egy pár évvel ezelőtt is megremegették a „kövér barátokat” s az egész spanyolországi római anyaszentegyházat.

Mig így Spanyolország a közel jövőben aligha fog liberális egyházpolitikát csinálni s benne az egyház lesz az úr: addig Franciaországban a nagy reform sorsa immár biztosítottnak látszik. A kormány radikális, de a kivitelben konciliáns politikája kevesebb akadályra talált, mint ezt maguk az egymást felváltó reform kormányok is remélni merték. A sikernek azonban csak egyik részben oka a francia liberális többségnek ebben a kérdésben való szolidaritása. Másik részben az ellenfél: a francia klérus és főleg a vatikánnak ingadozó, sőt egyenesen kapkodó politikája segítette tető alá a reformokat.

Hogy az utóbbinak mit köszönhet a radikális reform: azt legjobban akkor látjuk, ha Combes-nak a kongregációk ellen folytatott harcza közben felmerült izgalmas jeleneteket összehasonlítjuk azzal az aránylag sokkal csendesebb móddal, melylyel a jóval nagyobb reformnak: az állam és egyház teljes szétválasztásának keresztülvitele végbement.

Nem lesz felesleges, ha röviden végig tekintünk a legutolsó év eseményein s kiemeljük a vatikán magatartásának egyes fázisait. Ezekből fogjuk megérteni a legjobban, hogy miért találkozott a nagy reform aránylag oly csekély akadályllyal.

Az állam és egyház szétválasztását kimondó törvény 1905 december 9-én kelt. A különböző vallásfelekezetek 1906 december 11-ig kaptak határidőt, hogy az új törvény általelismert kultuszegyesületekbe szervezkedjenek. A nem római hitvallású egyházak haladéktalanul hozzá láttak a szervezkedéshez, mire különben már előre is készülleteket tettek. De a római katolikus felekezet várt, várt a végsőkig. Mindig remélte, hogy a javaslatból nem lesz törvény, vagy legalább is módosult alakban válik az törvénynyé. Mikor a remény immár csalókévának bizonyult, a francia klérus akkor sem tudott semmit sem tenni, mert ilyen fontos dologban meg kell várni, hogy mit mond Róma. Persze a francia viszonyokról Franciaországból szerzi ugyan a vatikán is az értesüléseket, csak hogy ezeket a maga szemével nézi és a maga eszével latolgatja. Más szavakkal, teljes tájékozódást sohasem szerezhet.

Ez volt az oka, hogy jó két hónapig váratott magára az első pápai nyilatkozat. De a kik azt hitték, hogy ebből okosabbakká lesznek, hogy irányító eszméket, útmutatásokat nyernek belőle: azok nagyot csalódtak. Az 1906. év február 11-ről kelt encziklika, a *Vehementer nos*; a legkeményebb hangon elítéli az állam és egyház különválasztását, panaszkodik a r. katolikusok üldöztetéséről, de csak a legcsekélyebb mértékben sem tájékoztatta sem a klérust, sem a híveket a teendőkről. Nyilvánvalóvá lett már ezen első nyilatkozatnál, hogy a vatikán elvesztette a fejét: nem tudja mit kelljen cselekedni.

A habozásnak megvolt azonban a maga oka. Rómában még mindig reménykedtek, hogy az év végeig minden jobbra fog fordulni. A reménységet pedig az táplálta, hogy nemsokára, május havában, a parlament új választás alá került. Ennek a választásnak eredményétől várták a radikális irány bukását. Éppen erre tekintettel Róma nem tanácsolhatta, hogy a r. katolikusok szegüljenek ellent az állam törvényeinek, de viszont nem akarta őket arra utasítani, hogy az új törvény szerint szervezkedjenek.

A választások május 20-án értek véget. Így a határidőül kitűzött egy esztendőből egy fél már eltelt, mikor nyilvánvalóvá lett, hogy a klerikálisok reménysége hajótörést szenvedett, mert a radikális irány hívei megerősödve tértek vissza.

A francia klérus ekkor már elodázhatatlannak találta az állásfoglalást. Még május hó végén összeült a püspöki konferencia, hogy a pápai encziklika által teremtett helyzetet megbeszélje. A püspöki kar többsége a mellett foglalt állást, hogy a szétválasztási törvény érvényét el kell ismerni s élni kell az abban biztosított kedvezményekkel. Így informálták a vatikánt is a helyzetet alaposan ismerő püspökök.

Azonban midőn a világ azt várta, hogy a pápa elfogja fogadni a püspöki kar többségének javaslatát, harmadfél hónapi hallgatás után, az augusztus hó 10-én kiadott encziklikában X. Pius egyenesen megtiltotta a törvényesen elismert kultuszegyesületek szervezését, még pedig a párisi püspöki konferencia „csaknem egyhangú” nyilatkozatára való hivatkozással.

A francia sajtó szinte egyértelműséggel indult fel erre a nyilatkozatra. Megtámadták a pápát, hogy a tényekkel ellenkezőt állít; meg a püspöki kart, hogy ez nem mert a pápának amaz, a tényekkel ellenkező állítása rektifikálására lépéseket tenni. A közvélemény teljesen a pápa és a klérus ellen fordult s a hithű katolikusok nem tudtak és nem is mertek

védelmükre kelni. A püspöki konferencia „csaknem egyhangú” nyilatkozatára való hivatkozás már fél csatavesztést jelentett a vatikánra nézve.

A püspöki kar „fűi engedelmességgel” igyekezett fedezni az augusztusi encziklika botlásáért a pápát. A szeptember hó 23-án minden felé a szószékről felolvasott közös pásztorlevelekben kijelentik, hogy engedelmeskednek a pápának s maguk is eltöltjék a törvényszerinti kultuszegyesületek megalkotását.

E közben gyorsan közelgetett deczember 11. Az új kamara hatalmas többséggel támogatta a kormánynak a törvény szigorú végrehajtását követelő indítványát. Briand kultuszminiszter e mellett mindent megtett, hogy a katolikusokra nézve a törvény végrehajtása minél kevesebb zaklatással járjon. Először is a kultuszegyesületek megalkotásának s az egyházi vagyon átvételének határidejét egy évvel meghosszabbította. Azután az 1881. évi egyesületi törvény alkalmatlan s terhelő rendelkezéseinek a vallásos egyesületekkel szemben való felfüggesztése által megkönnyítette a kultuszok nyilvános gyakorlását.

Úgy látszott már, hogy ezen az úton haladva, meg fogják találni a kibontakozás útját. A bordói bíborérsék, toulousei érsek és számos püspök utasította már papjait, hogy ezen törvényes formaságokhoz alkalmazkodjanak. Azonban az utolsó perczen jött a pápának deczember 8-án kelt tilalma, mely lehetetlenné tette az expediens megragadását s az említett főpapokat is kényszerítette engedélyeik, illetőleg utasításaik visszavonására.

A kormány előzékenysége hiábavalónak bizonyulván, egy rendelet utasította a közigazgatási hatóságokat, hogy minden pap ellen, ki bejelentés nélkül misézik, jegyzőkönyvet vegyenek fel. Azután a minisztertanács egy újabb törvényjavaslatot terjesztett a kamara elé, melyben a kellő határidőig szervezkedett kultuszegyesületek (902 protestáns, 80 katolikus, 78 izraelita) a törvénybiztosította kedvezményeknek élvezetében maradnak, de a többiek nem. Éppen azért mindazokon a helyeken, hol kultuszegyesület nem szerveztett, az egyházi vagyon (mintegy 3—400 millió frank) a departementek s községek birtokába jut a szegény-alap céljaira. A templomok ugyan az állam, a departement, illetőleg a község tulajdonába jutnak, de továbbra is istentiszteleti célokra fognak szolgálni. A többi egyházi épületek: szemináriumok, püspöki paloták stb. azonnal az állam tulajdonába mennek át. A fiatalabb, illetőleg rövidebb (4—8 évi) szolgálati idővel bíró lelkészek részére kilátásba helyezett ellátás az új törvény iránt

való engedelmességtől tétetik függővé. A kis papok (mintegy 5—6000), ha deczember 20-ig valamely törvényes kultuszegyesülettől származó hadmentességi bizonyítványt nem mutatnak be, január 7-én katonai szolgálatra rendeltetnek be.

E közben történt, hogy deczember 11-én Montagnini pápai ágens, ki Lorenzelli nuncius visszahívása után a francia klérus s a római kuria érintkezését közvetítette, Franciaországból kiutasított. Igen érdekes, hogy Montagnininak a vizsgálóbíró által lefoglalt iratai között állítólag volt egy, mely szerint a pápa, — egyebek mellett azt tanácsolta a francia katolikusoknak, hogy a börzén játszanak „à la baisse“, hogy az által pánikot idézzenek elő s a kormányt bukásba keressék.

Azóta a püspökök, a kispapok stb. kilakoltatása megtörtént. Itt-ott fordultak ugyan elő zavargások, de a nagy tömegek igen hidegen viselkednek s veszik tudomásul a törvények végrehajtását. Ez azt mutatja, hogy a pápa immár többé nem számíthat a francia népre s hogy így a csatát elvesztette.

De nem csak a nép hangulata és viselkedése mutatja ezt, hanem az a mohóság is, melylyel a püspöki kar szinte két kézzel kapott már a legújabb expediens után. Ugyanis minthogy az utóbb említett törvény szerint a templomok immár a községekéi, a kormány megengedhetőnek találta, hogy a kultuszegyesületté nem szervezkedett katolikus hívek, illetőleg a papok a polgármesterekkel kötendő szerződésben azokat hosszabb időre kibérelhessék. A püspöki konferencia elfogadta s lelkiismeretbe nem ütközőnek jelentette ki az eszmét és a szerződés fogalmazványát is elkészítette. Még csak egy nagyobb nehézség áll a kibontakozás útjában, t. i. hogy a püspöki kar csak az esetben hajlandó erre az útra térni, ha az ország valamennyi községe aláírja a szerződést.

A kormány a szerződési tervezet felől még nem nyilatkozott ugyan, de már a vidéken több ily egyesség jött létre. Valószínű, hogy a kormány, mint eddig sem tette, úgy most sem fog merev álláspontot elfoglalni, de a püspöki kar is engedni fog abból a követeléséből, hogy minden községnek meg kell előbb kötni az egyességet, mielőtt erre a kibontakozási módra végleg reátérnének. Utóvégre nagy és szent érdekek forognak kockán s ósdi doktrinák kedvéért nem lehet „mindent vagy semmit“ jelszóval hazárdozni.

Ha Franciaországban immár nem imádkozik a katolikus papság a „köztársaság jólétéért“, bezzeg zeng a „te deum“ a németországi katolikusok templomaiban az „eret-

nek" császár születése napján. Maga a pápa rendelte így. És Vilmos császár hálásan meg is köszönte ezt a pápának.

A kölcsönös szívéllyesség és udvariasság nem is ok nélkül való. Hiszen Németországban jobb dolguk van a r. katolikusoknak, mint akár még Spanyolországban, vagy Ausztriában is. És viszont talán egyetlen uralkodónak sem jár most annyira kedvére a pápa, mint a német császárnak.

Igaz azonban, hogy a külső látszat nem igazolja teljesen ezt a kölcsönösséget. Legalább az éppen most lefolyt birodalmi választásokból a centrum szinte teljesen épen, ha nem egyenesen megnövekedve fog bevonulni a birodalmi gyűlésbe. Pedig hát a centrum — no meg a szociáldemokraták — buktatták el a kormány gyarmatügyi póthiteles javaslatát s Bülow előre hangoztatta a liberálisok egyesülésének szükségét, a mi sakkhúzásnak látszott a centrum ellen és a polgári pártok szolidaritását ajánlotta a szociáldemokraták ellen.

Nagyon jól tudjuk, hogy a gyarmati politika felettébb hozzá van forrva a császár szívéhez és általában nagy birodalmi érdeket jelent. A centrum állásfoglalása tehát szinte a császár személye ellen, a most te deum-mal kitüntetett császár ellen is irányul. A centrum megerősödése azt látszik mutatni, hogy a németországi katolikusok helyeslik a centrum állásfoglalását. Viszont mindebből az következne, hogy a centrum vallásügyi politikáját sugalmazó pápa és a császár közötti jó viszony csak külső, csak színleges.

Megpróbáljuk, hogy egy kissé bevilágítsunk ebbe a szövevényes helyzetbe.

A centrum tényleg mint felekezeti párt alakult, felekezeti érdekek istápolására. Még a gyarmatügyben is felekezeti felfogás vezette. De ma már a centrum nem egészen a régi. És ha a jelek nem csalnak, kebelében elég élénk forrongás van. Különösen a mióta X. Pius a múlt év október 30-án Fischer kölni bíbornok-érsekhez intézett iratában kijelentette, hogy „a szent szék iránt való engedelmesség, mint ezt a folytonos tapasztalat mutatja, minden egyesnek teljes és korlátlan szabadságot enged azokban a dolgokban, melyek a vallást nem érintik“: azóta igen élénk vitatkozások indultak meg eme kérdés körül, hogy vajjon a centrum politikai vagy felekezeti párt-e? Ez magában egy igen figyelemreméltó jel: annak a jele, hogy sokan immár helytelennek találják, ha a centrum minden kérdést felekezeti szempontból fog fel.

Itt lehetetlenség meg nem látni, hogy a centrum immár irányítva is van a pápai kuria részéről. És nem sokára el lehetünk készülvé arra, hogy a centrum gyarmatügyi oppozi-

ciója nem lesz oly vihemens, mint volt. Persze már csak azért sem lehet, mert multkori segédcapatával, a szociáldemokráciával együtt sem játszhatik döntő szerepet, mióta ez utóbbit a választási hadjárat oly kegyetlenül megviselte.

E mellett ott van a régi emlék, a kulturkampf emléke s a szomszédos példa Franciaországban. Ha a végsőig feszítenék a húrt, baj lehetne, mert hiába tenné ki a centrum a birodalmi gyűlés egynegyedét: egy gyökeres egyházpolitikai reform esetében már nem számíthatna a szociáldemokratákra.

A németbirodalmi választásoknak egyik egyházpolitikai következménye a centrum és a birodalmi kormány közeledése lesz, melyet a pápa is szívesen előmozdit, a mi a konzervatív törekvések erősödését fogja jelenteni. A másik következmény pedig, mely a szociáldemokraták vereségéből fakad, a protestánsok és római katolikusok szociálpolitikai együttműködésének lazulása fog lenni, mint az eddigi nyomás enyhülésének eredménye.

Németország részéről tehát el lehetünk készülve a római katholicizmus politikai befolyásának emelkedésére s a felekezeti surlódások növekedésére.

Reánk, magyarokra, már a közelségnél fogva is, hatással lesz az új helyzet és pedig a klerikális törekvések erősödésében fog a hatás mutatkozni. Ez idő szerint legalább nincs sehol semmi jel arra nézve, hogy a felénk leszálló fojtó ködöt elkerülhessük, hogy attól valamelyes egészséges légáramlat bennünket hamarosan megmenthessen.

p—f.